

Dagmar Abendroth Timmer
és Gerhard Bach (szerk.)

Mehrsprachiges Europa

Gunter Narr Verlag: Tübingen,
2001, 348. p.

„A történelem lélegzetvételnyi időt sem engedélyez Európának” – idézi Weidenfeld Németországban híressé vált mondását a Michael Wendt 60. születésnapjára kiadott kötet előszava. Valóban, számtalan kérdés vár megoldásra a közeljövőben: gondoljunk csak a keleti bővítésre, a közös gazdasági fejlődésre, a kül- és biztonsági politikai érzékeny pontjaira, a határok menti kapcsolatokra vagy az etnikai és nyelvi sokszínűség megőrzésének szükségességére.

Az európai identitás egyrészt kollektív identitás, másrészt alapvető elemei származáshoz kötöttek (etnikum, nemzet és kultúra), és ezáltal meghatározóan nyelvhez is kötődnek. Ha egy új európai öntudat kialakulásáról beszélünk, a közös Európai Ház jellemzői között az integráció mellett a diverzifikáció fogalmát is meg kell említenünk. Az európaiság elsődleges kritériuma a többnyelvűség. Wendt számára ez a kompetencia – többnyelvűség, európaiság, multikulturalitás – Európa jövőjének a kulcsa.

Michael Wendt Berlinben született 1940-ben. Szülővárosa egyetemén romanisztikát, filozófiát, germanisztikát és fizikát tanult, később ösztöndíjasként Franciaországban és Olaszországban bővíthette tudását. Tanulmányait befejezve először a berlini egyetem romanisztika tanszékére kerül, 1973 és 1993 között pedig Giessenben a francia nyelv és irodalom tanszékén a didaktika professzora.

1985-ben társkiadója a *Giessener Beiträge zur Fremdsprachendidaktik* című kötetnek. 1990-től 1997-ig tagja a „Didaktik des Fremdverstehens” nevű bizottságnak. Számtalan nemzetközi szervezet munkájában vesz részt. 1993-ban elfogadta a Humboldt-Egyetem meghívását, öt évvel később pedig Brémába hívták. Alapítója és

kiadója a *Koloquim Fremdsprachenunterricht* című folyóiratnak. Már giesseni időszakában a kommunikatív nyelvtanítási módszerek és az idegen nyelvek elsajátításának pszicholingvisztikai aspektusai álltak kutatásai középpontjában. A 80-as évektől szerzőként és vezető szaktanácsadóként dolgozik francia nyelvű tankönyvek és tanári kézikönyvek kiadásában, tehát olyan területen, ahol módja van különböző didaktikai-metodikai elméletek gyakorlati kipróbálására, valamint elemző tapasztalatok gyűjtésére a taneszköz-kritika fejlesztése során. Ezzel párhuzamosan az idegennyelv-oktatás módszertan-történetén is dolgozik. Kutatási eredményeit *Konstruktivistische Fremdsprachendidaktik* címmel publikálta 1996-ban.

Sokirányú kutatásai között a találkozási pontot a többnyelvű Európa távlatai és a vele kapcsolatos idegen nyelvű oktatással kapcsolatos kérdések jelentik. Wendt tanárként és kutatóként is mindig kultúrák közötti közvetítőként lép fel.

A tiszteletére kiadott kötet címe az ünnepelelt felfogását tükrözi. Az egyes tanulmányok szerzői a saját kutatási területük felől közelítik meg a többnyelvűség, illetve a nyelvoktatás kérdéseit. Az Európával kapcsolatos többnyelvűség több értelmezési lehetőséget is kínál. Először is tisztázásra szorul, ki és milyen összefüggésben számít két nyelvűnek, és az is, mit jelent a többnyelvűség a nyelvtanulás szempontjából. A nyelvelsajátítás kutatása szempontjából többnyelvű az, aki kettőnél több nyelvet anyanyelvi szinten tud használni. Az elsajátítási folyamat mindig sajátos, az egyén számára meghatározó körülmények között megy végbe. Az először elsajátított nyelv hatását a később tanult nyelvekre éppúgy figyelembe kell venni, mint a visszafelé ható folyamatokat. Ezért Weller és Burgschidt szóhasználata tűnik helyesnek, akik aszimmetrikus többnyelvűségről beszélnek, s így elhatárolódnak a lineáris fejlődést vallók elméletétől.

Mostanában egyre gyakrabban hallani a többnyelvűség olytan értelmezését, mely

szerint mindenkire érvényes ez a meghatározás, aki az anyanyelvén kívül több nyelvet is tanult, s valamilyen szinten érti, beszél ezeket a nyelveket. A következő kérdés az, milyen nyelvekre gondolunk, milyen körülmények között, milyen elvárásokkal, amikor Európa többnyelvűségéről van szó. Az egyik megközelítés szerint az Európai Unió munkanyelveit kell figyelembe venni, melyek pillanatnyilag a dán, az angol, a német, a finn, a francia, a görög, az olasz, a holland, a portugál, a svéd és a spanyol. A felsoroltak azonban távolról sem jelentik Európa országainak hivatalos nyelveit, és egyáltalán nem utalnak a felsorolt országokban élő kisebbségekre, illetve bevándorlókra. Tehát nyelvpolitikai mérlegelések tárgya kell, hogy legyen az iskolákban oktatott nyelvek száma, módja, az oktatott nyelvek választéka.

A sokat hangoztatott „a kevesebb több” bölcsességét nyelvpolitikai, oktatáspolitikai döntésekben nem szabadna alkalmazni. Az Európai Unión belül a nyelvválasztás elsődleges, sőt, talán egyedülálló meghatározói a politikai erőviszonyok. A földrajzi szempontok, a kapcsolatteremtési lehetőségek igen kis szerepet játszanak, annál inkább dominálnak a globalizációs és világgazdasági szempontok. Németországban például elsődlegességet élvez a legfontosabbnak kiáltott angol nyelv, legalább öt évig, magas óraszámban tanítják, holott ezt számtalan tényező megkérdőjelezi, és egyre többen tartanák fontosnak más nyelvek megismerését is.

Kérdéses az is, meddig tartható fenn az anyanyelv és idegen nyelv hagyományos szembeállítása.

Az idegen nyelvek oktatása egyre inkább nyelvoktatássá, nyelvek találkozásának oktatásává válik, ahol különböző anyanyelvi tanulók (köztük akár a célnyelvet anyanyelvként beszélő tanuló is) együtt tanulnak. A különböző taneszközök egyelőre még nem veszik figyelembe az Európában végbement változásokat. Az Európai nyelvi Portfólió lehet az első igazodási pont, ha minél többen megismerik és elfogadják.

Természetesen módosításra szorul a nyelvtanárok képzése és továbbképzése is.

Európa többnyelvűségének sokrétűségét és ellentmondásait jól tükrözik a vizsgált tanulmánykötetben megjelent írások. Az első fejezetben Többnyelvűség és nyelvpolitika címmel gyűjtötték össze a szerkesztők a publikációkat. Gisdele Hotzer átfogó bevezetőjében társadalmi és oktatáspolitikai szinten elemzi a többnyelvűséget, Rupprecht Baur, Herbert Christ és Wolfgang Zydarris az anyanyelv-idegennyelv, alapnyelv- célnyelv kettősségével valamint a többnyelvű tanulási folyamatokkal foglalkozik. Helmut Vollmer az iskolai tanulás szemszögéből vizsgálja az angol nyelvet, *lingua francának* minősíti és az interkulturális tanuláshoz tartja szükségesnek. Több szerző munkája az a felmérés, amelyben egyetemisták vallanak korábbi nyelvi tanulmányaikról, a nyelvválasztást befolyásoló tényezőkről, tanulási tapasztalatokról, motivációs tényezőkről. Caroline Veltcheff írása már átmenetet képez a következő fejezet inkább oktatásszemponturnak kérdéseire. Stephan Breidbach a bilingvális oktatás elméletei alapjairól ad képet, majd Helene Decke-Cornill és Werner Bleyhl mutatja be az alsó tagozatos anyanyelvi és idegen nyelvi oktatásban rejlő lehetőségek széles skáláját. Andreas Nieweler a nyelvi tudatosság ösztönzésére ajánl egy modellt, amelyben a többnyelvűséget személyiségi tényezőként kezeli. Daniela Caspari a nyelvtanuló szemszögéből, szubjektív oldalról vizsgálódik: egy nagyobb felméréshez készült interjúkat elemez intézményi, motivációs és módszertani szempontok alapján. Az elemzéshez felhasznált anyagokban franciatanárok számolnak be tapasztalataikról. Ezt követően az idegen nyelvek oktatásában alkalmazott irodalmi szövegekről és az ezzel kapcsolatos elméleti kérésekről olvashatunk, majd Klaus Schüle jóvoltából a Wendt által is érdeklődéssel kísért terület, a film kerül a középpontba. A franciaoktatásban alkalmazható, Párizsban játszódó filmeket vizsgálja.

Armin Volkmar Wernring a kreativitás fejlesztésének lehetőségéről ír, majd két átfogó tanulmányt olvashatunk a grammatika tanulási folyamatban elfoglalt helyéről. Johanna Meixner és Klaus Müller egy mostanában kissé elhanyagolt témát választ: a memotechnikák szerepét és a nyelvtanításban elfoglalt helyét vizsgálják.

Ahogy a kiragadott példák is jelzik, Európa többnyelvűsége olyan széleskörű program, amely társadalmi és oktatáspolitikai szempontok mellett az idegen nyelvek oktatásának különböző szintjeit is érinti. Az idegen nyelvek tanítását is a megváltozott tanulási-nyelvelsajátítási szituációkhoz kell alakítani Európában.

Az itt bemutatott könyv az olvasókat is arra ösztönzi, hogy Európát többnyelvűségével, eltérő és közös jegyeivel együtt szemlélje, és mind tudományos síkon, mind a gyakorlatban felelősen cselekedjék, akár nyelvpolitikai, akár kultúrpolitikai vagy idegennyelv-oktatással kapcsolatos kérdésekről legyen szó.

S. Rábai Márta

Bárdos Jenő és Garaczi Imre (szerk.)

Nyelvpedagógia az ezredfordulón

Háttérkönyv a nyelvpedagógia oktatásához

Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány: Veszprém, 2002. 444 p.

A tanulmánygyűjtemény háttérkönyv a nyelvpedagógiai oktatáshoz, a nyelvtanárok és nyelvi műveltségterületet választó tanítók képzéséhez. A Veszprémi Egyetem Doktori Programjának hallgatói adnak benne elméleti áttekintést a nyelvpedagógia, elsősorban angol és német nyelven folyó kutatások eredményeiről, a szerkezeti felépítést tekintve Bárdos Jenő *Az idegen nyelvek tanításának elméleti alapjai és gyakor-*

lata (Nemzeti Tankönyvkiadó: Budapest, 2000) című alapművét követve.

A kötet a nyelvoktatás, nyelvpedagógia különböző aspektusaiban megjelent idegen nyelvű (elsősorban német és angol nyelven megjelent), Magyarországon a legtöbb esetben hozzáférhetetlen szakirodalomról ad tömör és szakszerű összefoglalást. Az egyes írók elsősorban az európai és amerikai elméleti, valamint gyakorlati kutatások összefoglalásai, ugyanakkor a szerzők egyéni kutatási eredményeiről is tájékoztatnak.

Tartalmát tekintve a tanulmánykötet foglalkozik a humán tényezővel, a nyelvi tartalom közvetítésével, és külön fejezetet szentel a nyelvi készségek fejlesztésének. Az utolsó két fejezetben egy-egy áttekintő tanulmány elemzi a nyelvtanulási folyamatot, és az oktatási folyamatot általában és végül a pedagógiai kutatások módszertanát.

A humán tényező kapcsán a tanulmányok részben a határ- és segéd tudományok eredményeit (pszichológia, szociológia, pedagógia) tekintik át. Agárdi Zsuzsa a nyelvpedagógia meghatározását tekinti át friss szakirodalom alapján, majd azt vizsgálja, hogy a nyelvpedagógia, mint tudományterület hogyan alakult ki, és mely elemei szerepelnek a graduális és a posztgraduális képzésben, hiszen Magyarországon a felsőoktatás nem kínál nyelvpedagógia szakot. – Fábíán Györgyi a nyelvtanár viselkedéseinek elemezhetőségét és értékelhetőségét taglalja a személyiségről, az attitűdökről és a szerepekről szóló angolszász és magyar szakirodalom áttekintésével. – Klein Ágnes a nyelvtanár személyiségét a tanulási folyamat egyik jelentős, szerinte döntő tényezőjét elemzi pszichológiai megközelítésben. – Szladek Emese Zsuzsanna a tanuló affektív sajátosságait (motiváció, önértékelés, védekező mechanizmus, nyelvtanulással kapcsolatos hiedelmek) tekinti át a nyelvtanulási hatékonyság szemszögéből. – Nyíri Erzsébet a tanulótípusok áttekintéséhez a tanulási stratégiák és a tanulási stílus témakörét vizsgálja személyes hajlamok és a tanulási szituáció, mint külső és belső motívumok